

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101005/B/2022/36124048425916676

DRUŽSTVÁ AKO NOSITELIA SPOLOČENSKEJ
ZODPOVEDNOSTI V SLOVENSKÝCH PODMIENKACH
Bakalárska práca

2022

Silvia Mat'ková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

DRUŽSTVÁ AKO NOSITELIA SPOLOČENSKEJ
ZODPOVEDNOSTI V SLOVENSKÝCH PODMIENKACH
Bakalárska práca

Študijný program: Ľudské zdroje a sociálny manažment
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra sociálneho rozvoja a práce
Vedúci záverečnej práce: Ing. Eva Pongrácz, PhD.

Bratislava 2022

Silvia Maťková

Pod'akovanie

Touto cestou sa chcem pod'akovať vedúcej mojej bakalárskej práce, Ing. Eve Pongrácz, PhD., za jej ochotu, trpezlivosť, cenné rady a pripomienky, ktoré mi poskytla pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

ABSTRAKT

MAŤKOVÁ, Silvia: *Družstvá ako nositelia spoločenskej zodpovednosti v slovenských podmienkach*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra sociálneho rozvoja a práce. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Eva Pongrácz, PhD. Bratislava: NHF, 2022, 47 s.

Cieľom záverečnej práce je poukázať na podstatu a význam družstiev ako nositeľov spoločenskej zodpovednosti. Práca je rozdelená do troch kapitol. Úvodná kapitola je venovaná súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí. Kapitola je rozdelená do troch podkapitol a má za úlohu jasne vymedziť a definovať družstvo, priniesť rôznorodé pohľady odborníkov na podstatu družstevníctva a objasniť kľúčový význam družstevných princípov pre členov a spoločnosť. Ďalej sme charakterizovali historické pozadie, ktoré podnietilo vznik družstevného hnutia a bližšie objasňujeme historický vývoj družstevníctva v Európe a na Slovensku. V závere tejto kapitoly sme klasifikovali činnosti, ciele a jednotlivé formy družstiev. V ďalšej časti sme definovali hlavný cieľ bakalárskej práce, sformulovali sme výskumnú otázku, charakterizovali sme čiastkové ciele, ktoré podporili dosiahnutie hlavného cieľa a opísali metodiku práce a metódy skúmania, ktoré boli v rámci práce použité. V záverečnej kapitole sme poukázali na družstvo ako na subjekt uplatňujúci sociálne, morálne a etické hodnoty a bližšie sme opísali sociálny vplyv družstiev na spoločnosť. V ďalšej časti sme v prehľadných tabuľkách poskytli porovnanie princípov družstevníctva s princípmi spoločensky zodpovedného podnikania. Výsledkom riešenia danej problematiky je sformulovanie zistení, kladov a nedostatkov a prezentovanie odporúčaní pre družstvá, ktoré vytvárajú priestor pre zdokonalenie ich postavenia v oblasti spoločenskej zodpovednosti podnikania.

Kľúčové slová: družstvo, družstevné princípy, spoločenská zodpovednosť

ABSTRACT

MAŤKOVÁ, Silvia: *Cooperatives as the holders of social responsibility in Slovak conditions*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Social Development and Labour. Eva Pongrácz, PhD. Bratislava: NHF, 2022, 47 p.

The aim of the thesis is to highlight the essence and importance of cooperatives as holders of social responsibility. The thesis is divided into three chapters. The introductory chapter is devoted to the current state of the issue at home and abroad. The chapter is divided into three sub-chapters and is intended to clearly delineate and define a cooperative, to bring together the diverse perspectives of experts on the nature of cooperatives and to clarify the key importance of cooperative principles for members and society. Furthermore, we characterized the historical background that stimulated the emergence of the cooperative movement and clarifies the historical development of cooperatives in Europe and Slovakia. At the end of this chapter, we have classified the activities, goals and different forms of cooperatives. In the next section, we defined the main objective of the bachelor thesis, formulated the research question, characterized the partial goals that supported the achievement of the main objective and described the methodology and the research methods that were used in the thesis. In the final chapter, we pointed out the cooperative as an subject applying social, moral and ethical values and we described in more detailed way the social impact of cooperatives on society. In the next section, we have provided a comparison of the principles of cooperatives and principles of corporate social responsibility in brief tables. The result of solving the issue is the formulation of findings, advantages and disadvantages and the presentation of recommendations for cooperatives, which create space for improvement of their position in the field of corporate social responsibility.

Key words: cooperative, cooperative principles, corporate social responsibility

Obsah

Úvod	7
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	9
1.1 Definícia a princípy družstevníctva	9
1.2 História družstiev doma a v zahraničí	14
1.3 Činnosti, ciele a klasifikácia družstiev	19
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	26
3 Výsledky práce a diskusia	28
3.1 Sociálne aspekty družstevníctva	28
3.2 Porovnanie družstevných princípov a princípov CSR	31
Záver	37
Zoznam použitej literatúry	39

Úvod

Ekonomía sa ako hospodárska veda zaoberá uspokojovaním ľudských potrieb prostredníctvom vytvárania statkov, slúžiacich k ich uspokojovaniu. Za posledné desaťročia sa významnou oblasťou ekonomického výskumu stala teória firmy, ktorá bližšie objasňuje postavenie podniku na trhu a hodnotí jeho správanie v rámci tohto trhu.¹ Napriek tomu, bola v odborných publikáciách venovaná mimoriadne malá pozornosť na pochopenie podstaty družstiev. V dnešnej dobe sa totiž predpokladá, že väčšina firiem sú obchodné spoločnosti. Profesor Hansmann sa vo svojej knihe „Ownership of Enterprise“ odklonil od hlavného prúdu ekonómov a pripomenul, že tieto všeobecne zaužívané domnienky nie sú pravdivé. Pomáha družstvám chápať nie ako anomálie, ale ako konkurenčné inštitúcie, ktoré tvoria neoddeliteľnú súčasť zdravého trhového hospodárstva.²

Na Slovensku sú družstvá z hľadiska počtu podnikateľských subjektov slabo zastúpené, čo dokazuje aj nízky počet novovzniknutých družstevných subjektov v posledných rokoch. Podľa štatistiky FINSTAT, najčastejšie vznikajúcou právnou formou podnikania je spoločnosť s ručením obmedzeným (s.r.o.), ktorá aj v roku 2021 získala výraznú prevahu s počtom 19 254 novovzniknutých subjektov.³ Väčšina ľudí považuje právnou formu družstevníctva za prežitok minulých režimov a pri zmienke družstevníctva väčšine ľuďom prebehne hlavou model socialistického družstva. Téma družstevníctva veľmi často budí dojem, že sa jedná o problematiku, ktorá v súčasnej dobe už nie je aktuálna a zaujímavá. Opak je pravdou a idea družstevníctva je stále veľmi živá vo všetkých oblastiach sveta a hospodárskeho života. V súčasnosti ide o právnickú osobu zakladanú za účelom podnikania alebo uspokojovania potrieb svojich členov a aj napriek nepriazni podnikateľov, môže byť družstvo optimálnou voľbou na

¹ MARINIČ, Peter. Teória firmy [online]. In: Conference: APPS: 8. medzinárodná vedecká konferencia: Aktuálne pohľady na konkurencieschopnosť a podnikanie: Bratislava, Slovakia. Bratislava, 2011. [cit. 05. 02. 2022]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/344390518_Teorie_firmy

² HANSMANN, Henry. Ownership of Enterprise [online]. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1996. [cit. 05. 02. 2022]. ISBN 0674001710. Dostupné na: https://books.google.sk/books?printsec=frontcover&vid=LCCN96025625&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.454.3393&rep=rep1&type=pdf>

³ Štatistika vzniku a zániku firiem a živnostníkov, 2022 [online]. FINSTAT. [cit. 05. 02. 2022]. Dostupné na: <https://finstat.sk/analyzy/statistika-poctu-vzniknutych-a-zaniknutych-firiem>

podnikanie, nakoľko táto právna forma ponúka viacero výhod, ktoré obchodné spoločnosti nemajú.

Hlavným cieľom našej bakalárskej práce je poukázať na podstatu a význam družstiev ako nositeľov spoločenskej zodpovednosti. Obsah bakalárskej práce sme rozčlenili do troch kapitol. Úvodná kapitola je venovaná súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí. Kapitola je rozdelená do troch podkapitol a má za úlohu jasne vymedziť a definovať družstvo, priniesť rôznorodé pohľady odborníkov na podstatu družstevníctva a objasniť kľúčový význam družstevných princípov pre členov a spoločnosť. Ďalej sme charakterizovali historické pozadie, ktoré podnietilo vznik družstevného hnutia a bližšie objasnili historický vývoj družstevníctva v Európe a na Slovensku. V závere tejto kapitoly sme klasifikovali činnosti, ciele a jednotlivé formy družstiev.

V druhej kapitole sme definovali hlavný cieľ bakalárskej práce, sformulovali sme výskumnú otázku, charakterizovali čiastkové ciele, ktoré podporili dosiahnutie hlavného cieľa a opísali metodiku práce a metódy skúmania, ktoré sme v rámci práce použili.

V úvode tretej kapitoly sme poukázali na družstvo ako na subjekt uplatňujúci sociálne, morálne a etické hodnoty a bližšie sme opísali sociálny vplyv družstiev na spoločnosť. V ďalšej časti sme v prehľadných tabuľkách poskytli porovnanie princípov družstevníctva s princípmi spoločensky zodpovedného podnikania. V poslednej časti tejto kapitoly sme demonštrovali hlavný prínos práce a sformulovali zistenia, klady a nedostatky. Prezentovali sme výsledky práce a odporúčania pre družstvá, ktoré vytvárajú priestor pre zdokonalenie ich postavenia v oblasti spoločenskej zodpovednosti podnikania.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Družstevníctvo je jednou z právnych foriem podnikania, ktorá vzniká za účelom združenia majetku, schopností, zručností a spoločných záujmov za protihodnotu poskytnutia určitých výhod pre svojich členov. V tejto kapitole bližšie objasníme základné pojmy, termíny a historické momenty súvisiace s družstevníctvom. Špeciálnu pozornosť venujeme zhodnoteniu špecifických družstevných princípov ako faktorov, ktoré podnecujú realizovať etické a spoločensky zodpovedné podnikanie.

1.1 Definícia a princípy družstevníctva

Pre ustálenie terminológie, ktorú v súčasnosti používame si muselo družstevníctvo prejsť komplikovaným historickým vývojom, počas ktorého bolo vystavené rôznym praktickým aj teoretickým problémom. Definície družstevníctva sa v jednotlivých krajinách mierne líšia v závislosti od rozdielnych sociálnych a ekonomických aktivít družstiev.

Z domácich autorov charakterizuje E. Šúbertová družstevníctvo ako veľmi širokú kategóriu, v rámci ktorej sú uplatňované činnosti praktického aj teoretického charakteru, ktoré sa vzťahujú na organizáciu a riadenie družstiev, dosahovanie kladných hospodárskych výsledkov a koordináciu činností družstiev v sociálnej oblasti.⁴ Definovať družstvá sa pokúsila aj L. Turnerová: „Družstevníctvo – zahrňuje všetku ekonomickú a mimoekonomickú činnosť družstiev, družstevné organizácie, družstevné teórie, družstevné princípy a družstevnú politiku.“⁵

Problematiku družstevníctva na Slovenku upravuje druhá hlava Obchodného zákonníka, ktorý reguluje organizáciu družstiev takým spôsobom, aby zodpovedal medzinárodne uznávaným družstevným hodnotám a princípom. Družstvo je podľa §221 Obchodného zákonníka definované ako „spoločenstvo neuzavretého počtu osôb založeným za účelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich

4 ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1. vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 9. ISBN 80-88870-20-8.

5 TURNEROVÁ, Lenka. Obchodní činnost družstev a družstevních organizací v České republice a ve vybraných světových regionech. 1. vydanie. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1993. s. 7. ISBN 80-7079-4836.

členov.“⁶ Obchodný zákonník ďalej v §222 až §260 ustanovuje podmienky pre založenie družstva, vznik a zánik členstva, podmienky pre zriadenie a spravovanie nedeliteľného fondu, rozdelenie zisku a členenie orgánov družstva. Bližšie charakterizuje členskú schôdzu ako najvyšší orgán družstva, predstavenstvo, kontrolnú komisiu a orgány malého družstva. V závere zakotvuje ustanovenia o členstve v družstve, zákaz konkurencie, podmienky hlasovania, správu o hospodárení a podmienky pre vymazanie družstva z Obchodného registra.⁷

Medzinárodného družstevný zväz („ICA – *International Cooperative Alliance*“), ako mimovládna družstevná organizácia združujúca, zastupujúca a slúžiaca družstvám po celom svete poskytuje komplexnú definíciu platnú pre všetky družstvá.⁸ Medzinárodný družstevný zväz na Valnom zhromaždení v Ríme v roku 2008 definoval družstvo ako: „nezávislé združenie osôb, ktoré sa dobrovoľne spojilo s cieľom uspokojiť svoje spoločné, ekonomické, sociálne a kultúrne potreby a očakávania prostredníctvom organizácie, ktorú spoločne vlastnia a demokraticky riadia.“⁹

Zahraničný pohľad pre vymedzenie podstaty družstevníctva ponúkajú aj ekonómovia Sullivan a Sheffrin, ktorý v knihe „*Economics – principles in action*“ uvádzajú nasledovnú interpretáciu: družstvo je obchodná organizácia, ktorú vlastní a prevádzkuje skupina jednotlivcov za účelom dosiahnutia spoločného úžitku.¹⁰

Princípy a hodnoty družstevníctva

Niet pochyb o tom, že vznik moderného družstevného hnutia bol možný vďaka vytvoreniu a uplatňovaniu niekoľkých zásad, ktoré členovia anglického priekopníckeho družstva dôsledne dodržiavali. Aj napriek jedinečnej kombinácii pravidiel riadenia družstva, ktoré nám odkázali, boli všeobecné princípy družstevníctva niekoľkokrát preformulované rôznymi subjektmi

⁶ Zákon č. 513/1991 Zb. obchodný zákonník [cit. 19. 02. 2022]. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-513/znenie-20211228#cast2-hlava2-diel1>

⁷ Zákon č. 513/1991 Zb. obchodný zákonník [cit. 20. 02. 2022]. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-513/znenie-20211228#cast2-hlava2-diel1>

⁸ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 29. ISBN 80-88870-20-8.

⁹ Stanovy Medzinárodného družstevného zväzu [online]. Medzinárodný družstevný zväz, 2008. s. 2-3. [cit. 19. 02. 2022]. Dostupné na: http://www.dusr.sk/download/dokumenty/Stany_MDZ_schvalene_v_Rime.pdf

¹⁰ O'SULLIVAN, Arthur. – SHEFFRIN, Steven.M. Economics: Principles in Action. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2007. s. 202. ISBN 0-13-133483-2.

s ohľadom na špecifiká jednotlivých krajín. V dôsledku toho, sa v odbornej literatúre stretávame s rôznymi úpravami princípov družstevníctva.¹¹

V roku 1995 Medzinárodný družstevný zväz preskúmal pôvodné družstevné princípy a prijal Vyhlásenie o družstevnej identite, ktoré obsahovalo záväznú definíciu družstva, hodnoty družstiev a družstevné princípy pre všetky krajiny.¹² Družstevné hodnoty, o ktoré by mali družstvá svoje fungovanie a aktivity opierať môžeme na základe Stanov Medzinárodného družstevného zväzu prijatých na valnom zhromaždení v Ríme v roku 2008 charakterizovať ako: „hodnoty svojpomoci, osobnej zodpovednosti, demokracie, rovnosti, spravodlivosti a solidarity a ako etické hodnoty čestnosti, otvorenosti, spoločenskej zodpovednosti a starostlivosti o druhých.“¹³

Princípy sú podľa oxfordského slovníka „*Oxford Advanced Learner's Dictionary*“ základnou pravdou, presvedčením, morálnou zásadou, všeobecným alebo vedeckým zákonom, ktorý vysvetľuje príčiny a je hlavným pravidlom správania sa.¹⁴

Družstevné princípy sú usmernenia na základe ktorých sa spája skupina ľudí v spoločnom družstve. Pomáhajú zavádzať družstevné hodnoty do praxe a presadzovať jedinečné činnosti, ktoré odlišujú družstvá od iných typov obchodných spoločností. Medzinárodný družstevný zväz definuje nasledovných sedem princípov družstevníctva¹⁵:

❖ Prvý princíp: *Dobrovoľné a otvorené členstvo*

Tento princíp hovorí o tom, že družstvá sú dobrovoľné organizácie, ktoré ponúkajú dobrovoľný vstup pre každého, kto má záujem využívať ich služby a je ochotný prijať podmienky a zodpovednosť za svoje členstvo. Vstup do členstva sa uplatňuje bez akejkoľvek rodovej, sociálnej, rasovej alebo náboženskej diskriminácie. Je nevyhnutné poznamenať, že

¹¹ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 15. ISBN 80-88870-20-8.

¹² International Cooperative Alliance: Cooperative identity, values & principles [online]. Brusel: International Cooperative Alliance. 2018. [cit. 02. 04. 2022]. Dostupné na: <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>

¹³ Stanovy Medzinárodného družstevného zväzu [online]. Medzinárodný družstevný zväz, 2008. s. 2-3. [cit. 02. 04. 2022]. Dostupné na: http://www.dusr.sk/download/dokumenty/Stany_MDZ_schvalene_v_Rime.pdf

¹⁴ Oxford Advanced Learner's Dictionary [online]. Oxford: Oxford University Press, 1995. [cit. 11. 04. 2022]. Dostupné na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/principle?q=principles>

¹⁵ Stanovy Medzinárodného družstevného zväzu [online]. Medzinárodný družstevný zväz, 2008. s. 2-3. [cit. 02. 04. 2022]. Dostupné na: http://www.dusr.sk/download/dokumenty/Stany_MDZ_schvalene_v_Rime.pdf

každý člen musí rovnocenne mravne a finančne prispievať k riadeniu družstva, aby bolo životaschopné a spôsobilé na dosahovanie spoločných cieľov. Člen je povinný podieľať sa na plánovaní aktivít, realizácii projektov a podieľať sa na rozhodovacom procese družstva svojou pravidelnou účasťou na stretnutiach.¹⁶

❖ Druhý princíp: *Demokratická kontrola členov*

Družstvá sú organizácie, ktoré fungujú na demokratických princípoch a jeho členovia sa môžu vďaka princípu 1 člen – 1 hlas aktívne podieľať na demokratickej kontrole, riadení, hlasovaní a tvorbe družstevnej politiky. Jednotlivci, ktorí sú zvolení ako zástupcovia sa následne zodpovedajú členskej základni.

❖ Tretí princíp: *Ekonomická účasť členov*

Členovia družstva by mali byť priamo zapojení do jeho ekonomického riadenia. Jednotliví členovia spravodlivo prispievajú a demokraticky kontrolujú kapitál svojho družstva, z ktorého sa neskôr zvyčajne časť stáva spoločným majetkom. Akumuláciu zisku využívajú členovia na účel ďalšieho rozvoja družstva, na vytvorenie rezerv alebo na podporu ďalších aktivít schválených členstvom.

❖ Štvrtý princíp: *Autonómia a nezávislosť*

Tento princíp zdôrazňuje dôležitosť sebaurčenia v existencii a fungovaní družstiev. Družstvá sú autonómne a svojpomocné organizácie riadené a kontrolované svojimi členmi. Tento princíp tiež zakazuje vláde zasahovať do celkových záležitostí družstva. V prípade, že družstvá uzavruť obchodnú dohodu s inými organizáciami, vrátane tých vládnych, alebo získajú kapitál z externých zdrojov, musia dodržať podmienky, ktoré zabezpečia demokratickú kontrolu a zachovajú ich družstevnú autonómiu. Z toho vyplýva, že družstvá by mali byť samofinancované a sebestačné a úloha vlády sa v tomto smere obmedzuje len na vytváranie priaznivého prostredia pre rast a rozvoj družstiev.

¹⁶ AJAYI, J. K. – OLAKUNLE, M. K. – AHMED, J. A. Globalization of cooperative organizations: A challenge on cooperative principles [online]. The Polytechnic Ibadan, Oyo State, Nigeria: Lecturers in Department of Public Administration and Local Governments, 2004. [cit. 11. 04. 2022]. Dostupné na: <http://www.icidr.org/doc/ICIDR%20PDF%20contents/journal%20of%20research%20in%20education%20and%20society/JRESSvol2%20nos3%20december%202011/globalization%20of%20cooperative%20organizations.pdf>

❖ Piaty princíp: *Vzdelávanie a informácie*

Družstvá si uvedomujú význam ľudského kapitálu a zakladajú si na poskytovaní vzdelávania, informácii a odbornej prípravy pre všetkých svojich členov, aby tak mohli efektívne prispievať svojimi vedomosťami a zručnosťami k riadeniu a rozvoju družstva. Členovia musia plne chápať koncept družstevníctva, ich práva a povinnosti. Družstvá taktiež informujú širokú verejnosť, predovšetkým mladých ľudí, o povahe a výhodách družstevníctva. Jedine poznanie a porozumenie informáciám môže podporiť jednotu, odhodlanie, lojalitu, dôveru a oddanosť členov.

❖ Šiesty princíp: *Spolupráca medzi družstvami*

Družstvá sú založené za účelom poskytovania úžitku svojim členom a za účelom spolupráce s ostatnými družstevnými hnutiami na všetkých úrovniach riadenia. D. Gajdová v súvislosti s týmto princípom vo svojej analýze poznamenala, že družstvá môžu spolupracovať a byť súčasťou aj veľkých národných a nadnárodných obchodných reťazcov.¹⁷

❖ Siedmy princíp: *Záujem o komunitu*

Tento princíp kladie dôraz na zodpovednosť družstiev voči komunitám v rámci ktorých pôsobia. Prostredníctvom politik a stratégií schválených ich členmi sa usilujú o zachovanie trvalo udržateľného rozvoja pre svoju komunitu, napríklad vytváraním rôznych spoluprác alebo spolkov.

Napriek tomuto teoretickému vymedzeniu družstevných princípov, rozhodnutia týkajúce sa družstva by mali byť flexibilné a musia odrážať meniace sa trhové prostredie, ktoré v súčasnosti prechádza širokou internacionalizáciou a čelí tvrdej konkurencii.¹⁸ Okrem toho sú družstvá vystavené rôznym faktorom, ktoré ovplyvňujú ich legislatívu, tempo rastu alebo možnosti expanzie. V jednotlivých krajinách môže ísť o závislé činitele ako napríklad ekonomický a politický systém, medzinárodná ekonomika, štátne zásahy a regulácie, postoj

¹⁷ GAJDOVÁ, Denisa. Analýza družstevných princípov - vplyv Covid 19 krízy na význam sociálnych družstiev: Analysis of Cooperative Principles - Impact of Covid 19 Crisis Importance of Social Cooperatives. Trendy v podnikaní. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, [1-7]. ISBN 978-80-261-0971- 6.

¹⁸ MIERZWA, Danuta. *Cooperative principles and demands effective management* [online]. Poľsko: Wrocław University of Environmental and Life Sciences, 2007. 3. s. [cit. 03. 04. 2022]. Dostupné na: <http://vadyba.asu.lt/11/81.pdf>

vlády k družstevnému podnikaniu, platná legislatíva, sociálna a hospodárska politika, životná úroveň v krajine, zmeny v demografickej štruktúre alebo aktivity pracovných odborov.

1.2 História družstiev doma a v zahraničí

Poznať históriu a významné historické momenty, ktoré stáli pri formovaní družstiev je nevyhnutné pre lepšie porozumenie ich účelu, fungovaniu a hlavných činností. História družstevníctva sa začala vyvíjať už od roku 1844 ¹⁹ v časoch ekonomických recesií a sociálnych prevratov a odvtedy je súčasťou všetkých oblastí hospodárskej činnosti. Aj z tohto dôvodu, im nemožno uprieť ich značný význam pri formovaní politického, hospodárskeho a sociálneho života. V tejto podkapitole stručne priblížime najdôležitejšie historické momenty, ktoré ovplyvnili formovanie družstva až do dnešnej podoby.

História družstiev Európe

Históriu družstevného hnutia a jeho mnohých podôb, ktoré sa začali šíriť po celom svete je možné opísať a zhodnotiť z rôznych pohľadov, či už z hľadiska významu alebo obsahu udalostí pri národnom formovaní a mnohých ďalších špecifických okolností. Dodnes neexistuje presná definícia pojmu družstevníctvo, nakoľko ich náplň a konkrétne aktivity vychádzajú z rozdielnych kultúrnych tradícií, sociálnych pomerov, odzrkadľujú rozdiely v politickom režime, ekonomickej vyspelosti krajiny a iných odlišností, ktoré pretrvávajú medzi jednotlivými krajinami. Mnohí autori sa však zhodujú a poukazujú na skutočnosť, že myšlienka vzájomnej spolupráce a svojpomoci, ktorá tvorí jadro družstevnej hospodárskej činnosti, nie je vôbec novou myšlienkou. Ľudia sa od nepamäti združovali do väčších skupín za účelom zdieľania spoločnej práce, poskytovania vzájomnej ochrany, pomoci a dosiahnutia spoločných cieľov. Už spoločenstvá v staroveku preukázali záujem o prehĺbenie spolupráce ako jeden zo spôsobov pre dosiahnutie kultúrneho a hospodárskeho pokroku. Na základe uvedeného tak môžeme tvrdiť, že myšlienky družstevníctva sa stali hybnou silou evolúcie a stali sa podnetom pre ľudský a spoločenský pokrok.

¹⁹ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1. vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 5. ISBN 80-88870-20-8.

Vôbec prvá myšlienka na spoluprácu sa začala objavovať vo veľmi nepriaznivých hospodárskych a sociálnych časoch, kedy sa vo svete zrušilo nevoľníctvo a remeselníci a poľnohospodári, ktorí dovtedy mali zabezpečený odbyť pre svojho pána, zrazu nevedeli kde majú svoje výrobky a úrodu predávať. Nebol vybudovaný žiaden systém ani žiadna štruktúra predaja. Bolo to hluché obdobie, ktoré vytvorilo priestor pre vznik prvých myšlienok na spoluprácu, ktorá pomáhala roľníkom a remeselníkom prežiť. Títo sa začali združovať do rôznych spolkov a cechov, kde nakupovali tovar, ktorý potrebovali vo veľkom a za lepšie ceny a začali takto spolupracovať a demonštrovať ekonomickú aj sociálnu silu v spoločnom združovaní sa.²⁰ Z tohto poznania neskôr vychádzali aj prvý propagátori družstevníctva.

Prvé družstvá sa začali formovať v prvej polovici 19.storočia ako reakcia na zhoršené ekonomické a sociálne podmienky naprieč Európou ale aj severnou Amerikou a iných rozvíjajúcich sa častí sveta.²¹ Spoločnosť reagovala najmä na problémy a potreby farmárov, robotníkov, remeselníkov a malých individuálnych výrobcov, ktorí boli vystavení dramatickým zmenám v dôsledku priemyselnej revolúcie. Priemyselná revolúcia zaviedla továrenský spôsob výroby a priniesla so sebou rýchly sled pozoruhodných vynálezov, ktoré urýchlili proces industrializácie podnikania. V boji proti silnejúcej konkurencii mali živnostníci, drobní podnikatelia, roľníci a remeselníci veľmi malé šance na uplatnenie a jedinou možnosťou ako uspieť v rozvíjajúcom sa trhovom hospodárstve bolo spojiť svoje sily.

Tieto myšlienkové prúdy dostali reálny základ a podarilo sa ich premeniť na úspech 24. 10. 1844 v anglickom meste Rochdale, kde vzniklo historicky prvé družstvo na svete. Išlo o spotrebné družstvo, ktoré nieslo názov „*Societies of Equitable Pioneers*“, teda v preklade Spolok poctivých priekopníkov. Bolo založené anglickými textilnými robotníkmi pod hlavným vedením Charlesa Howartha.²² Družstvo tvorilo na začiatku 28 členov s cieľom zlepšiť sociálnu situáciu poskytnutím potravín a iného tovaru za dostupné ceny, pričom akýkoľvek nadbytok

²⁰ FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. 150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. s. 7. ISBN 80-85355-22-1.

²¹ FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. 150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. s. 7. ISBN 80-85355-22-1.

²² PÉNZEŠ, Peter. *K 160. Výročiu založenia prvého úverového družstva*[online]. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2005.[cit 15. 02. 2022]. Dostupné na: http://iclr.upol.cz/wp-content/uploads/2011/03/14_Penzes_Peter-145-160.pdf

využili v prospech komunity. Postupne rozširovali svoju ponuku o originálne tovary ako napríklad čaj, tabak alebo mäsové výrobky.²³ Zásady a princípy na ktorých bolo rochdalské družstvo založené, ako napríklad princíp demokratickej kontroly, rovnosť členov či otvorenosť členstva sa stali nosnými piliermi pre sformulovanie princípov a zásad družstevníctva, ktoré pomáhali riadiť rozvoj družstiev na celom svete a ostali platné až do súčasnosti.²⁴

Okrem Anglicka sa propagátorom družstevných myšlienok v strednej Európe stalo aj Nemecko na čele s Franz Hermann Schultze-Delitzschom a Friedrichom Raiffeisenom, ktorý preformovali myšlienku vzájomnej pomoci do tzv. záložní. Išlo o peňažné ústavy, ktoré predchádzali vzniku úverových družstiev a poskytovali krátkodobé úvery pre remeselníkov a drobných podnikateľov.²⁵

História družstiev na Slovensku

Úspešný rozvoj rochdalského družstva v Anglicku ponúkol ostatným európskym krajinám príklad pre zakladanie družstiev. Nasledovníci sa objavovali najmä v tých oblastiach, kde industrializácia a rozvoj trhového hospodárstva výrazne zasiahli oblasť podnikania, výroby ale aj sociálneho života. Výnimkou z tohto vývojového trendu netvorilo ani Slovensko. Len o tri mesiace neskôr, po vzniku rochdalského družstva, vzniklo na základe podobných princípov druhé družstvo na svete. Stalo sa ním prvé úverové družstvo na Slovenku založené Samuelom Jurkovičom 9. 2. 1845 v Sobotišti. Družstvo vzniklo pod názvom „Gazdovský spolok“. Jurkovičovo družstvo nielenže začalo písať dejiny družstevníctva na Slovensku, ale vyvoláva obdiv pri uvedomení si, že porovnávame Anglicko ako priemyselne vyspelú krajinu s prostredím Slovenska, kde v tom čase ešte pretrvávalo poddanstvo. Vzhľadom na postavenie

²³ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1. vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 29. ISBN 80-88870-20-8.

²⁴ FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. 150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. s. 7. ISBN 80-85355-22-1.

²⁵ FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. 150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. s. 8. ISBN 80-85355-22-1.

Slovenska, v tom čase ako zaostalejšou časťou Uhorska, išlo skutočne o výnimočnú udalosť, kedy bol princíp svojpomoci a vzájomnosti doplnený demokratickým systémom organizácie.²⁶

Hlavnou ideou pre vznik úverového družstva bola najmä pretrvávajúca bieda u roľníkov a remeselníkov a akútna potreba dostupných úverov. Hlavným cieľom Gazdovského spolku bolo poskytovanie sporenia a lacných úverov z prostriedkov, ktoré vznikali pravidelným prijímaním drobných vkladov od svojich členov. Finančná výpomoc sa poskytovala so šesť percentným úrokom a mala dopomôcť k zlepšeniu sociálneho postavenia obyvateľov.²⁷ Na základe stanov, ktoré boli vypracované J. M. Hurbanom, bolo družstvo zriadené na obdobie šiestich rokov a základný vklad, ktorý pri vstupe do družstva musel vložiť každý člen bol 30 grajciarov. Aby bolo možné udržať svedomitú kontrolu zásad a plnenie si záväzkov, gazdovský spolok vo svojich stanovách predpísal limitujúci počet možných členov na 30 ľudí. Neskôr sa tento počet pre veľký záujem navýšil na 60 ľudí. Išlo o jediný moment kedy družstvo svojim konaním o obmedzení počtu členov protirečilo zásade o otvorenosti členstva.²⁸ Gazdovský spolok si však nikdy nedával za cieľ stať sa masovou a bohatou inštitúciou. Nízky počet členov, ktorý sa navzájom dobre poznali bol preto výhodou pre zachovanie svojpomoci, čestnej spolupráce a vykonávanie aktivít so sledovaním rovnakých záujmov.

Jurkovičova oddanosť priniesť na Slovensko zmenu vniesla medzi verejnosť mnoho jeho nasledovníkov, ktorý v okolitých obciach pokračovali v snahe zakladať ďalšie družstvá. Družstevná únia Slovenskej republiky, ako dobrovoľné združenie zastupujúce záujmy družstiev, charakterizuje obdobie 60. a 70. rokov 19. storočia ako obdobie bohaté na zakladanie úverových a spotrebných družstiev. K zakladaniu a udržiavaniu týchto družstiev vo veľkej miere prispela aj osvetová činnosť slovenských národovcov medzi nimi napríklad aj Pavol

²⁶ FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. 150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. s. 8. ISBN 80-85355-22-1.

²⁷ FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. 150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. s. 23. ISBN 80-85355-22-1.

²⁸ Národná banka Slovenska. *From the archives of the NBS: The gazdovský spolok of Sobotište* [online]. 2003. [cit. 16. 02. 2022]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/BIATEC/BIA09_03/27_28.pdf

Blaho alebo Milan Hodža.²⁹ Postupne vznikali aj ďalšie typy družstiev ako napríklad stavebné, bytové alebo živnostenské.

Po vzniku Československej republiky nastal nový smer v rozvoji družstevníctva, keďže družstvá ovplyvňoval aj politický kontext ktorý sa v tom čase odohrával. Do organizácie družstiev vstupovali národnostné otázky ale aj samotné politické strany. V tom čase si ľudia uvedomili absenciu spoločnej inštitúcie, ktorá by organizačne aj hospodársky podchytila chod družstiev a vytvorila by vhodné podmienky pre vznik nových družstiev na Slovensku. V roku 1919 vzniklo Ústredné družstvo v Bratislave. Obdobie po druhej svetovej vojne prinieslo so sebou veľké množstvo zmien. Družstvá boli na jednej strane oslabené následkami vojny, na druhej strane ich však poháňala snaha o neprepadnutie družstevníctva do totalitnej moci štátu. Paradoxne, môžeme povojnové obdobie charakterizovať ako obdobie najväčšieho rozmachu družstevníctva na Slovensku.³⁰

Po nástupe Komunistickej strany Československa k moci, nastali v slovenskom družstevníctve radikálne zmeny. Družstevníci museli čeliť personálnym čistkám a demokratický princíp riadenia družstiev sa premenil na centrálné plánované riadenie s rozhodujúcim vplyvom politických špičiek. Po upevnení moci sa začala budovať sieť roľníckych výrobných družstiev, ktoré vznikli pod názvom jednotné roľnícke družstvá (JRD).³¹ Pre Slovensko to znamenalo zánik súkromného vlastníctva, popretie základných družstevných princípov a družstevnej demokracie.

Od roku 1990 dochádzalo k vytváraniu nových družstevných zákonov založených na demokratických základoch so zámerom prejsť na trhové hospodárstvo a privatizáciu poľnohospodárskeho sektora. 1. januára 1993 vzniká Družstevná únia Slovenskej republiky, ako organizácia s cieľom zachovávať túto významnú formu podnikania pred meniacimi sa ekonomickými aj legislatívnymi podmienkami.³²

²⁹ Družstevná únia Slovenskej republiky. *Dejiny družstevníctva na Slovensku: 160 rokov družstevníctva na Slovensku* [online]. [cit. 16. 02. 2022]. Dostupné na: http://www.dusr.sk/download/historia/160rokov_sk.pdf

³⁰ ŠÚBERTOVÁ, Elena: *Družstevníctvo v procese globalizácie*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2004, s. 128., ISBN 80-88870-34-8

³¹ MARTULIAK, Pavol. *Stopäťdesiat rokov slovenského družstevníctva*. 1.vydanie. Nitra: Agroinštitút, 1995, s. 158. ISBN 80-7139-028-3.

³² Družstevná únia Slovenskej republiky. *Dejiny družstevníctva na Slovensku: 160 rokov družstevníctva na Slovensku* [online]. [cit. 16. 02. 2022]. Dostupné na: http://www.dusr.sk/download/historia/160rokov_sk.pdf

1.3 Činnosti, ciele a klasifikácia družstiev

Družstvá sú schopné zastávať rôznorodú škálu funkcií pomocou činností, ktoré E. Šúbertová delí na ekonomické a mimoekonomické činnosti.³³ V súčasnosti je cieľom nájsť ideálny pomer medzi vynakladaním ekonomického úsilia a snahy v oblasti kultúry, informovanosti a sociálneho zabezpečenia.

Ciele družstevných podnikov sú podľa E. Šúbertovej zamerané na tri hlavné oblasti³⁴:

- zabezpečenie hospodárskych potrieb
- zabezpečenie sociálnych potrieb
- zabezpečenie iných potrieb

Družstvo a hospodárske potreby

Hospodársky rozvoj bol od začiatku rozhodujúcim faktorom pre rozvoj družstiev, keďže skupiny farmárov, remeselníkov a robotníkov zápasili so zhoršenými podmienkami spôsobenými priemyselnou revolúciou. V rozvojových krajinách vznikali družstvá ako nástroj hospodárskeho a sociálneho rozvoja.³⁵ Úspech družstiev v ekonomicky vyspelejších krajinách naznačoval, že kolektívny prístup k podnikaniu má význam pre národy, ktoré dúfali v rýchlejší hospodársky rast. Aj napriek tomu, že ideológia družstiev podnecuje venovať pozornosť riešeniu problémom komunity, podobne ako iné obchodné spoločnosti, aj družstvá majú obavy z hospodárskeho úspechu ich podniku. V počiatkoch nebolo hlavným cieľom družstiev dosahovať zisk, avšak s postupným prekonávaním problémov, ktorým družstvá museli čeliť a získavaním praktických skúseností, prichádzali aj nové poznatky, ktoré hovorili o tom, že

³³ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 10. ISBN 80-88870-20-8.

³⁴ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 11. ISBN 80-88870-20-8.

³⁵ SHAFFER, Jack. *Historical Dictionary of the Cooperative Movement: Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements Series* [online]. Maryland: Scarecrow Press, 1999. [cit 09. 04. 2022] ISBN 9780810866317. Dostupné na:

https://books.google.sk/books?id=LlOzz3VWgBEC&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

družstvo môže byť produktívne a úspešné iba ak jeho členovia prispievajú k tvorbe zisku.³⁶ K otázke riešenia družstevnej ekonomiky a k potrebe vytvárania zisku v družstve sa vyjadril aj M. Štefanovič, ktorý súhrne prehlásil nasledovné: „Družstvo má pracovať so ziskom, ale nepracuje kvôli zisku. Má iné poslanie, uspokojovať potreby svojich členov.“³⁷

Družstvo a sociálne potreby

Podpora družstiev v sociálnej oblasti nie je len o filantropii, ale sociálna pomoc družstiev má hlbšie jadro, ktoré siaha až k myšlienkam svojpomoci, ktorá stála pri počiatkoch zrode družstiev. E. Šúbertová sa vyjadruje: „Družstvo pomáha svojim členom vo všetkých oblastiach, ktoré súvisia so zabezpečovaním a udržovaním zamestnanosti členov a pomáha im pri podnikaní.“³⁸ Hoci nemožno definovať iba jediný dôvod pre zakladanie družstiev, je potrebné poznamenať, že družstvá sa v minulosti opakovane osvedčili pri presadzovaní záujmov menej mocných členov spoločnosti.³⁹ Vo všeobecnosti, družstvá boli nástrojom pre zlepšenie sociálneho postavenia ľudí, ktorí v minulosti nepatrili k hospodárskej a spoločenskej elite. Na základe tohto, čo bolo vyššie spomenuté môžeme prezentovať zovšeobecnenie, že družstvá boli veľmi úspešné medzi chudobnými vrstvami spoločnosti, kde zoskupovali miestnych ľudí a spájali svoje zdroje, aby získali kolektívnu silu podieľať sa na rozvoji komunity. V mnohých častiach sveta sa dodnes stretávajú ľudia aby vytvorili družstvá za účelom vyriešiť ich lokálne potreby a problémy. V neposlednom rade, majú družstvá potenciál zapojiť oveľa viac ľudí v komunitách s nízkymi príjmami do sociálno-ekonomického života, ako akékoľvek iné obchodné spoločnosti.⁴⁰

³⁶ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 12. ISBN 80-88870-20-8.

³⁷ ŠTEFANOVIČ Milan. Legislatívno-právna úprava ochrany spotrebiteľa. In: *Spotrebiteľské organizácie a úloha spotrebiteľských družstiev v strednej a východnej Európe*, DÚ SR, SZSD. Bratislava, 1995.

³⁸ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 13. ISBN 80-88870-20-8.

³⁹ WILSON, Majee – HOYT, Ann. Cooperatives and Community Development: A Perspective on the Use of Cooperatives in Development. In: *Journal of Community Practice* [online]. Routledge, 2011, č.1, s. 48-61. [cit. 11.04.2022]. ISSN 1070-5422. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10705422.2011.550260>

⁴⁰ WILSON, Majee – HOYT, Ann. Cooperatives and Community Development: A Perspective on the Use of Cooperatives in Development. In: *Journal of Community Practice* [online]. Routledge, 2011, č.1, s. 48-61. [cit. 11.04.2022]. ISSN 1070-5422.

Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10705422.2011.550260>

Družstvo a iné potreby

Jeden z dôvod, prečo po úspešnom počiatku ranného družstevníctva, toľko družstiev v neskoršom období zlyhávalo, je skutočnosť, že členom chýbala základná vedomosť a praktických skúseností potrebných na dosiahnutie ekonomického úspechu. Okrem toho, veľa ekonómov súhlasí s tým, že družstevníci nezískali dostatočne rýchlo praktické manažérske zručnosti a znalosti, ktoré sú potrebné pre úspešné riadenie podniku.⁴¹ Podľa M. Wilsona možno manažment v súčasnom svete chápať ako „proces zameraný na efektívne dosahovanie cieľov, obsahom ktorého je plánovanie, organizovanie, vedenie ľudí a kontrola.“⁴² Prax nám stále dokazuje, že úspešnosť organizácie závisí od kvality riadiaceho manažmentu. V dnešnom dynamickom svete je tento problém o to významnejší, nakoľko hospodárstvo si vyžaduje permanentné inovácie zaužívaných metód, pracovných postupov a systémov organizácie. Ako dôsledok toho čo bolo spomenuté, je vo vlastnom záujme družstiev poskytovať svojim členom vzdelávanie, odbornú prípravu, a príležitosti pre rozvoj praktických skúseností a zvyšovanie kvalifikácie.⁴³

Klasifikácia družstiev

Družstevné podniky vznikali vo všetkých ekonomických oblastiach a reagovali na rôzne situácie, čo sa odrazilo aj v rozmanitosti typov a druhov družstiev, ktoré existujú. E. Šúbertová klasifikuje nasledujúce formy družstevníctva ⁴⁴:

1. *Poľnohospodárske družstvá*
2. *Výrobné družstvá*
3. *Spotrebné družstvá*

⁴¹ MIERZWA, Danuta. *Cooperative principles and demands effective management* [online]. Poľsko: Wrocław University of Environmental and Life Sciences, 2007. 3. s. [cit. 11. 04. 2022]. Dostupné na: <http://vadyba.asu.lt/11/81.pdf>

⁴² MULLINS, Laurie. J.: *Management and Organisational Behaviour*. Harlow, England: Prentice Hall, 2002. s. 17. ISBN 9780273651475.

⁴³ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 29. ISBN 80-88870-20-8.

⁴⁴ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 129. ISBN 80-88870-20-8.

4. *Bytové družstvá*
5. *Úverové družstvá*
6. *Medicínske a zdravotné družstvá*
7. *Živnostenské družstvá*
8. *Poist'ovacie družstvá*
9. *Kultúrne a iné družstvá*

1. Poľnohospodárske družstvá

Definícia a náplň poľnohospodárskych družstiev sa v slovenskom a zahraničnom ponímaní výrazne líši. Na Slovensku ide o označenie družstevného podniku, ktorého hlavnou úlohou je poľnohospodárska činnosť.⁴⁵ V zahraničí pod pojem poľnohospodárske družstvo spadajú činnosti a aktivity individuálnych farmárov, ktorý si účasťou v družstve uľahčujú prístup k základným službám potrebných pre farmárov. Konkrétne ide o prístup k trom základným faktorom: poľnohospodárske vstupy, propagácia produktov a spracovanie výrobkov.⁴⁶

Na základe databázy údajov o poľnohospodárskych podnikoch z Informačných listov Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky⁴⁷ bolo interpretované, že naďalej pretrvávajú hospodárke rozdiely medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami. Na základe ekonomických ukazovateľov bolo celkovo identifikovaných 66,5 % ziskových podnikov právnických osôb, z toho 56,5 % boli poľnohospodárske družstvá a vyšší podiel ziskovosti dosiahli obchodné spoločnosti s výsledkom 72,0%. Veľké ekonomické rozdiely poľnohospodárskych podnikov do veľkej miery spôsobujú sezónne výkyvy počasia, prebiehajúce klimatické zmeny ale aj nestálosť cien,

⁴⁵ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 129. ISBN 80-88870-20-8.

⁴⁶ BIRCHALL, Johnston. *Cooperatives and the Millennium Development Goals*. [online]. International Labour Organisation. 2004. [cit 20. 04. 2022]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/242551789_Cooperatives_and_the_Millennium_Development_Goals

⁴⁷ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR . Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2020: Zelená správa [online]. Bratislava: Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2021. s. 24. [cit 20. 04. 2022]. ISBN 978-80-8058-650-8. Dostupné na: file:///C:/Users/silvi/Downloads/sprava_o_polnohospodarstve_a_potravinarstve_v_slovenskej_republike_za_rok_2020.pdf

ktorá má zásadný vplyv na stabilitu a konkurencieschopnosť družstevných podnikov.⁴⁸ V posledných rokoch prebieha na Slovensku transformácia družstiev na kapitálové spoločnosti s väčšinovým podielom len niekoľkých členov družstva, podobne ako sa tomu deje aj vo väčšine obchodných spoločností. Premena poľnohospodárskych družstiev na viacúčelové podniky zahŕňa aj redukovanie pracovne náročnejších odvetví výroby, optimalizáciu výroby a efektívnejšiu deľbu práce.⁴⁹

2. Výrobné družstvá

Výrobné družstvá označujú podniky, ktorých hlavná činnosť zahŕňa priemyselnú výrobu, remeselnú výrobu alebo produkciu výrobkov umeleckého charakteru. Okrem iného, sem patria aj družstvá poskytujúce rôznorodé služby. Výrobné družstvá sú významný príklad toho, ako sa dá úspešne podnikáť aj formou družstva, nakoľko každý člen je zároveň aj podnikateľ a získaním väčšieho počtu členov sa dá pomerne rýchlo naakumulovať potrebný finančný kapitál, ku ktorému by sa jednotlivec v opačnom prípade dostal oveľa náročnejšie.⁵⁰

3. Spotrebné družstvá

Spotrebné družstvá datujú svoj vznik do roku 1844, kedy vzniklo prvé spotrebné družstvo v anglickom meste Rochdale. Vznikli ako ochrana pred obchodníkmi, ktorý často predávali nekvalitný tovar za neprimerane vysoké ceny. Medzi prvé spotrebné družstvo na Slovensku sa radí Potravinový spolok, ktorý bol založený učiteľom Samuelom Orvisom 04. 12. 1869 v Revúcej.⁵¹ Od roku 1997 pôsobí na Slovensku Slovenský zväz spotrebných družstiev, ktorý

⁴⁸ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR . *Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2020: Zelená správa* [online]. Bratislava: Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2021. s. 24. [cit 20. 04. 2022]. ISBN 978-80-8058-650-8. Dostupné na: file:///C:/Users/silvi/Downloads/sprava_o_polnohospodarstve_a_potravinarstve_v_slovenskej_republike_za_rok_2020.pdf

⁴⁹ Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR . *Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2020: Zelená správa* [online]. Bratislava: Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2021. s. 24. [cit 20. 04. 2022]. ISBN 978-80-8058-650-8. Dostupné na: file:///C:/Users/silvi/Downloads/sprava_o_polnohospodarstve_a_potravinarstve_v_slovenskej_republike_za_rok_2020.pdf

⁵⁰ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 138. ISBN 80-88870-20-8.

⁵¹ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 142. ISBN 80-88870-20-8.

podporoval rast a ekonomickú stabilitu družstiev. Zlúčením Slovenského zväzu spotrebných družstiev a nákupnou alianciou COOP-CENTRUM vzniklo spotrebné družstvo Coop Jednota Slovensko, ktoré sa v súčasnosti radí medzi najväčšiu maloobchodnú sieť na Slovensku s bohatou ponukou prevažne slovenských potravinových výrobkov.⁵²

4. Bytové družstvá

Bytové družstvá v minulosti výrazne dopomáhali k riešeniu sociálnych problémov vzniknutých z neúspešného riešenia bytovej otázky tým, že poskytovali bývanie sociálne slabším rodinám bez nároku na zisk. Prvé bytové družstvo vzniklo v 19. storočí v Anglicku a postupne vznikali aj ďalšie bytové družstvá v Nórkku či vo Švédsku.⁵³ Na Slovensku funguje Slovenský zväz bytových družstiev, ktorý združuje stavebné bytové družstvá, bytové družstvá a správcovské družstvá a vytvára vhodné podmienky na presadzovanie ich ekonomických, legislatívnych a spoločenských potrieb pri správe bytových domov.⁵⁴

5. Úverové družstvá

Úverové družstvá vznikli z ľudskej potreby zaopatrenia svojho majetku, spoľahlivého spôsobu sporenia a bezpečného požičiavania financií pri nízkom úroku. Za prvé úverové družstvo na svete sa považuje Gazdovský spolok založený Samuelom Jurkovičom. Na základe uvedeného môže byť Slovensko patrične hrdé, že patrí ku krajinám s najdlhšou tradíciou družstevného pôsobenia. V súčasnosti platná slovenská legislatíva u nás nedovoľuje chod a činnosť úverových družstiev.⁵⁵

6. Medicínske a zdravotné družstvá

Najväčší rozmach zdravotných družstiev nastal v povojnovom období s cieľom poskytovať zdravotné služby pre svojich členov. V tejto súvislosti treba spomenúť, že so starnúcou populáciou a čoraz uponáhľanejšou dobou, vo vyspelých krajinách narastá problém

⁵² ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 145. ISBN 80-88870-20-8.

⁵³ BIRCHALL, Johnston. Cooperatives and the Millennium Development Goals. [online]. International Labour Organisation. 2004. [cit. 20. 04. 2022]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/242551789_Cooperatives_and_the_Millennium_Development_Goals

⁵⁴ Družstevná únia Slovenskej republiky. [online]. [cit. 25. 04. 2022]. Dostupné na <http://www.dusr.sk/clenske-organizacie.php>

⁵⁵ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 178. ISBN 80-88870-20-8.

starostlivosti o starších ľudí. Seniori často trávia túto časť života osamelí, nie všetci si môžu dovoliť penzión pre dôchodcov alebo starostlivosť veľakrát ostáva v rukách rodinných príslušníkov, ktorí im nevenujú dostatok pozornosti. Z týchto dôvodov sa vo viacerých krajinách začali rozvíjať aj opatrovateľské družstvá.⁵⁶

7. Živnostenské družstvá

Živnostenské družstvá podporovali drobných individuálnych podnikateľov v rámci družstva a poskytovali im podporu v konkurenčnom boji s veľkými priemyselnými podnikmi. Činnosť týchto družstiev sa na Slovensku udržala celých 30 rokov, postupne však dochádzalo k ich likvidácii.⁵⁷

8. Poisťovacie družstvá

Poisťovacie družstvá sa stali kľúčové pre stabilizovanie životnej, sociálnej aj finančnej úrovne členov svojich družstiev. V minulosti na Slovensku pôsobila iba špecializovaná družstevná poisťovňa s názvom „*Družstevná zdravotná poisťovňa*“, ktorá slúžila výhradne pre členov Družstevnej únie Slovenskej republiky. Na druhej strane, väčšina družstiev vo svete pôsobia ako univerzálne poisťovacie družstvá.⁵⁸

9. Kultúrne a iné družstvá

Do klasifikácie kultúrnych družstiev za zaradovali slovenské divadlá, knižné vydavateľstvá, spolky umeleckého a zábavného charakteru, kiná i družstvá pre rozvoj športu a turistiky.⁵⁹

⁵⁶ BIRCHALL, Johnston. Cooperatives and the Millennium Development Goals. [online]. International Labour Organisation. 2004. [cit 20. 04. 2022]. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/publication/242551789_Cooperatives_and_the_Millennium_Development_Goals

⁵⁷ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 176. ISBN 80-88870-20-8.

⁵⁸ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Družstevné podnikanie v treťom tisícročí. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s. 178. ISBN 80-88870-20-8.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Skutočnosť, že stále viac obchodných spoločností vynakladá veľké úsilie o implementáciu spoločensky zodpovedného konania do svojho podnikania, ma priviedla k myšlienke bližšie preskúmať princípy a zásady, ktoré definujú spoločensky zodpovedné podnikanie a porovnať ich s podstatou družstevníctva. Hlavným cieľom našej bakalárskej práce je poukázať na podstatu a význam družstiev ako nositeľov spoločenskej zodpovednosti. Pre splnenie hlavného cieľa sme uskutočnili komparáciu všeobecne záväzných družstevných princípov schválených Medzinárodným družstevným zväzom, s princípmi spoločensky zodpovedného podnikania, ktoré budeme analyzovať na základe dokumentu Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (ďalej ako „OECD“). V nižšie prezentovaných prehľadných tabuľkách sa pokúsime k jednotlivým princípom spoločensky zodpovedného podnikania nájsť podobné, respektíve komplementárne princípy družstevníctva, prípadne poukázať na ich absenciu. Pomocou našej komparácie sa budeme snažiť bližšie preskúmať a následne potvrdiť alebo vyvrátiť nasledovnú výskumnú otázku:

- *Sú družstvá vďaka svojej jedinečnej podstate a dodržiavaniu princípov družstevníctva nositeľmi spoločensky zodpovedného podnikania?*

Pre úspešné dosiahnutie hlavného cieľa, naše výskumné aktivity prebiehali v niekoľkých fázach a boli podporené dosiahnutím viacerých čiastkových cieľov. Písaniu bakalárskej práce a zodpovedaniu výskumnej otázky, predchádzala podrobná analýza literárnych zdrojov, ktoré nám poskytli pohľad na danú problematiku v rámci súčasnej literatúry, umožnili vymedziť základné teoretické východiská a pojmy k danej téme a pomohli preskúmať či existuje prepojenie medzi princípmi družstevníctva a spoločensky zodpovedným podnikaním. Pri písaní záverečnej práce sme využili sekundárne zdroje, najmä knižné publikácie, verejne dostupné dokumenty medzinárodných organizácií a zahraničné vedecké články a publikácie dostupné na internete. Ako východiskový bod pre preskúmanie položenej výskumnej otázky a naplnenie hlavného cieľa bolo potrebné porovnať princípy družstevníctva s hodnotami na ktorých je založené spoločensky zodpovedné podnikanie. Pre účely tejto práce sme údaje o družstevných princípoch získavali vo veľkej miere zo stránky Medzinárodného družstevného zväzu a jemu pridružených dokumentov. Pri princípoch spoločensky zodpovedného podnikania sme

vychádzali zo *Smernice OECD pre nadnárodné spoločnosti* z roku 2011. Smernice OECD sú odporúčania pre nadnárodné spoločnosti, ktorých cieľom je stanoviť nezáväzné princípy, štandardy a odporúčania pokrývajúce široké spektrum oblastí v podnikateľskej etike, medzi nimi aj princípy a zásady pre spoločensky zodpovedné podnikanie.⁶⁰ Slovensko je členom OECD od roku 2011 a ide o jedinečnú spoluprácu, ktorá nám pomáha objektívne nastaviť zrkadlo, vytýčiť ciele a implementovať pokrokové politiky do jednotlivých kľúčových oblastí pre Slovensko a porovnávať tak naše postavenie s inými členskými krajinami OECD.

S cieľom poskytnúť dôveryhodné výsledky skúmania družstiev ako nositeľov spoločenskej zodpovednosti sme v práci využili nasledovné metódy. Metódou analýzy sme rozobrali skúmanú tému na menšie celky. Pre získanie lepších vedomostí sme v odbornej literatúre samostatne skúmali jednotlivé princípy družstiev a ich vplyv na spoločnosť a venovali sme sa aj analýze konceptu spoločenskej zodpovednosti. Syntéza je opak analýzy, a teda spája zistené súvislosti do jednotného celku. Metódu syntézy sme využili ako v teoretickej, tak aj praktickej časti pre porozumenie vzájomných vzťahov a súvislosti družstevníctva a spoločenskej zodpovednosti. Pre splnenie hlavného cieľa sme vo veľkej miere využili metódu komparácie. V praktickej časti našej práce sme identifikovali rovnaké alebo rôzne vlastnosti princípov družstevníctva a princípov spoločensky zodpovedného podnikania a poukázali sme na ich význam. V práci sme využili aj metódy dedukcie a indukcie. Dedukcia je chápaná ako postup od všeobecného tvrdenia a poznania ku konkrétnemu a indukcia je známa ako zovšeobecnenie. Obe metódy boli využité na odvodenie záverov a odporúčaní pre spoločensky zodpovedné konanie družstiev na základe zistených poznatkov. V celej práci bola využívaná aj metóda konkretizácie, ktorej typickým prejavom je uvádzanie príkladov.

⁶⁰ OECD. *Smernice OECD pre nadnárodné spoločnosti* [online]. OECD Publishing, 2011. [cit. 25. 04. 2022]. ISBN 978-92-64-11541-5. Dostupné na: <http://mneguidelines.oecd.org/guidelines/MNEGuidelinesSlovensky.pdf>

3 Výsledky práce a diskusia

Družstvá sú v prvom rade charakterizované ako ekonomické inštitúcie, pri ktorých za hlavné kritérium prosperity považujeme ekonomický úspech. Popri tom však naďalej plnia svoju funkciu hospodárskeho a sociálneho integrátora tým, že pomáhajú pri stabilizácii zamestnanosti, zabezpečuje sociálnu podporu pre svojich členov, kladú dôraz na sociálnu rovnosť a rast ľudskej solidarity.

3.1 Sociálne aspekty družstevníctva

Družstvá od začiatku premietali sociálne, morálne, etické a kultúrne hodnoty do svojich družstevných princípov, čím družstevníctvo prakticky predbehlo dobu.⁶¹ Na presadzovanie morálnych a etických princípov v družstevníctve je nevyhnutné poznať ich podstatu. Morálka predstavuje súhrn pravidiel a noriem, ktoré regulujú správanie človeka. Morálne správanie ľudí v spoločnosti formujú dva hlavné činitele – verejná mienka a svedomie.⁶² Keďže družstvo je skupina tvorená viacerými členmi, vplýva na nich viacero morálnych systémov správania a konania. Pre jednotné smerovanie a dosahovanie spoločných cieľov družstva je kľúčové, aby morálne hodnoty a princípy jej členov boli rovnako orientované. Etika je filozofická vedná disciplína, ktorá sa zaoberá skúmaním morálky. Zároveň jej zásadným cieľom je nájsť všeobecný princíp, ktorý by ľuďom umožnil jednoducho a presne rozlišovať dobro od zla, a teda etické konanie od neetického.⁶³

Sociálny vplyv družstiev na spoločnosť môžeme zhrnúť do týchto kľúčových oblastí:

Chudoba

⁶¹ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Ekonomické a sociálne aspekty družstevného podnikania v SR: Economic and Social Aspects of Co-operative Entrepreneurship in the Slovak Republic. In: *Marketing manažment, obchod a sociálne aspekty podnikania: zborník recenzovaných príspevkov z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: Košice, 23. - 24. október 2014*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2014, 45-50. ISBN 978-80-225-39821.

⁶² REMIŠOVÁ, Anna. Etika a ekonomika. 3. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Kalligram, 2011. s. 24. ISBN 978-80-8101-402-4.

⁶³ REMIŠOVÁ, Anna. Podnikateľská etika: Úvod do problematiky. Bratislava: Ekonóm, 1997. SBN 80-225 0831-4.

Družstvá pomáhajú slabším vrstvám obyvateľstva nachádzať ekonomické príležitosti, umožňujú znevýhodneným osobám brániť svoje záujmy a v neposlednom rade im poskytujú pocit bezpečia tým, že individuálne hrozby premieňajú na kolektívne riziká. Úverové družstvá uľahčovali svojim členom prístup k finančnému kapitálu poskytovaním úverov s nízkou úrokovou mierou a bez byrokratického zaťaženia, ponúkali im bankové produkty s ohľadom na mieste pomery a poskytovali úvery aj v nižších finančných objemoch. Poľnohospodárske družstvá plnia na Slovensku dôležitú úlohu pri zabezpečovaní sociálnych a ekonomických istôt najmä vidieckeho obyvateľstva tým, že pomáhajú farmárom získať prístup k vstupom potrebným na pestovanie plodín a chov dobytka, pomáhajú im spracovať a predávať produkty, produkovať potraviny pre obyvateľstvo, udržiavajú zamestnanosť na vidieku a zabezpečujú pre nich istotu mzdy.⁶⁴ Podobne spotrebné družstvá, ktoré v minulosti vznikli za účelom ochrany pred priekupníkmi, umožňujú svojim členom a spoločnosti získať prístup k základným životným potrebám, čo v konečnom dôsledku pomáha aj niektorým jednotlivcom vymaniť sa z chudoby. Družstvá sa správajú sociálne aj v oblasti riešenia bytovej politiky. Bytové družstvá majú za úlohu postupne zlepšovať celkovú úroveň bývania takým spôsobom, aby bolo zabezpečené dôstojné bývanie pre každú domácnosť.⁶⁵

Treba však poznamenať, napriek tomu, že prístup družstiev k spoločnosti je nápomocný a čiastočne majú vplyv na riešenie otázky chudoby, nemajú prostriedky a ani sa nepovažujú za nástroj na presun bohatstva a zdrojov. Poskytnúť finančnú a inú podporu majú za úlohu vlády alebo rozvojové organizácie.

Rodová rovnosť

Napriek veľkému pokroku v posledných desaťročiach v posilnení postavenia žien, v mnohých spoločnostiach stále pretrváva značný rozdiel medzi ženami a mužmi pokiaľ ide o zastúpenie vo vedení, účasť na rozhodovacom procese, pracovné príležitosti a výšku mzdy.

⁶⁴ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Ekonomické a sociálne aspekty družstevného podnikania v SR: Economic and Social Aspects of Co-operative Entrepreneurship in the Slovak Republic. In: *Marketing manažment, obchod a sociálne aspekty podnikania: zborník recenzovaných príspevkov z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: Košice, 23. - 24. október 2014*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2014, 45-50. ISBN 978-80-225-3982-

⁶⁵ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s.173. ISBN 80-88870-20-8.

Družstvá pomáhajú zlepšiť prístup žien k vzdelávaniu, informáciám a ekonomickým príležitostiam rozširovaním ich účasti v miestnom ale aj národnom ekonomickom dianí.

Vzdelávanie

Vo všetkých oficiálnych dokumentoch a programoch Európskej únie rezonuje význam celoživotného vzdelávania. V spoločnosti stále existujú obavy z predčasného ukončenia základného vzdelania, nízkej miery účasti na terciárnom vzdelávaní alebo nízkej účasti dospelých na celoživotnom vzdelávaní. Družstvá uznávajú význam vzdelávania svojich členov a zohrávajú významnú úlohu pri uľahčení prístupu k vzdelaniu, napríklad zvyšovaním disponibilného príjmu domácností, čo sa premietne do schopnosti pokryť náklady na vzdelanie.

Zdravie

Pre zabezpečenie zdravého života pre väčšinu ľudí na svete, je nevyhnutné poskytovanie pravidelnej zdravotnej starostlivosti najmä v rozvojových krajinách, kde chýba funkčný systém zdravotného poistenia. Jeden zo spôsobov ako sa družstvá postavili k výzve zlepšenia zdravotnej starostlivosti je vytváranie zdravotných družstiev. Hlavným cieľom takýchto družstiev je poskytovať zdravotnú starostlivosť svojim členom.⁶⁶

Zvyšovanie zamestnanosti

Rastúca miera nezamestnanosti spôsobila, že vytváranie dôstojných pracovných miest sa stalo globálnym problémom, ktorý si vyžaduje pozornosť. Družstvá preto ponúkajú príležitosť na udržanie zamestnanosti a tvorbu pracovných miest, a to aj pre nečlenov alebo pre ľudí so zníženou pracovnou schopnosťou. Taktiež, zvyčajne kladú väčší dôraz na pocit istoty zamestnania pre svojich členov, v porovnaní s podnikmi v súkromnom vlastníctve.⁶⁷

Sociálne začlenenie

V neposlednom rade je prínos družstiev badateľný aj v procese sociálnej inklúzie, ktorá sa týka najzraniteľnejších skupín obyvateľstva. V Slovenskej republike sú v rámci výrobných

⁶⁶ ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. s.174. ISBN 80-88870-20-8.

⁶⁷ LOGUE, J. and J. YATES. *Productivity in cooperatives and worker-owned enterprises: Ownership and participation make a difference!* [online]. Ohio Employee Ownership Centre: Kent State University, 2005. [cit. 20. 04. 2022]. Dostupné na: http://www.oit.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_746781.pdf

družstiev zriadené aj chránené dielne a chránené pracoviská, ktoré zamestnávajú občanov so zdravotným postihnutím.⁶⁸ Práve chránené dielne a chránené pracoviská pomáhajú minimalizovať sociálne vylúčenia a zohrávajú veľmi dôležitú úlohu v procese inklúzie osôb so zníženou pracovnou schopnosťou do pracovného života.

3.2 Porovnanie družstevných princípov a princípov CSR

V posledných rokoch sa diskusia o spoločenskej zodpovednosti podnikov (ďalej aj ako „CSR – Corporate Social Responsibility“) rozšírila po celej Európe. Prakticky pred niekoľko desiatkami rokov to bol neznámy pojem, ktorý je dnes témou diskusii nie len pre podnikateľov ale aj politikov, mimovládne organizácie a družstvá, ktoré musia reagovať na prebiehajúce globálne výzvy. Európa je jeden z najaktívnejších regiónov podporujúcim spoločenskú zodpovednosť podnikania, čo dokazuje aj vytváranie spoločnej európskej stratégie v tejto oblasti. Jedna zo stratégií podporujúcich dôležitosť spoločensky zodpovedného podnikania je dokument vydaný Európskou komisiou v roku 2001 tzv. Zelená kniha – Podpora európskeho rámca spoločenskej zodpovednosti podnikov („*Green Paper – Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility*“). Zelená kniha definuje spoločenskú zodpovednosť ako spôsob podnikania, ktorým podniky zavádzajú prvky sociálnej súdržnosti a ochrany životného prostredia do svojich obchodných činností na báze dobrovoľnosti.⁶⁹ OECD vysvetľuje spoločenskú zodpovednosť podniku ako hľadanie efektívnej rovnováhy medzi podnikaním a spoločnosťou v rámci ktorej tieto podniky pôsobia, z dôvodu ich vzájomnej závislosti. Spoločenskú zodpovednosť potom možno chápať ako všetky aktivity realizované na podporu a posilnenie spoločnosti a ich vzájomného vzťahu.⁷⁰ Z domácich autorov sa problematiku spoločenskej zodpovednosti podnikov pokúšala vymedziť aj L. Horňáková a kol., ktorý uvádzajú: „Myšlienka CSR sa v súčasnosti chápe ako koncept, v rámci ktorého sa podniky

⁶⁸ ŠÚBERTOVÁ, Elena. Ekonomické a sociálne aspekty družstevného podnikania v SR: Economic and Social Aspects of Co-operative Entrepreneurship in the Slovak Republic. In: *Marketing manažment, obchod a sociálne aspekty podnikania: zborník recenzovaných príspevkov z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: Košice, 23. - 24. október 2014*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2014, 45-50. ISBN 978-80-225-39821.

⁶⁹ Európska komisia. *Zelená kniha: Podpora európskeho rámca na podporu spoločenskej zodpovednosti podnikov* [online]. Brusel: Európska komisia, 2001. [cit. 24. 04. 2022] . Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0366:FIN:EN:PDF%20>

⁷⁰ OECD. Corporate responsibility : Private initiatives and public goals [online]. OECD – Organisation for economic co-operation and development, 2001. s. 7. [cit. 06. 05. 2022]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/daf/inv/corporateresponsibility/35315900.pdf>

či organizácie snažia integrovať do svojich aktivít aj spoločenský záujem – zodpovednosť za spoločnosť.“⁷¹

Družstvá sa celosvetovo definujú podľa súboru záväzných družstevných hodnôt a princípov, ktoré prijal Medzinárodný družstevný zväz. Na druhej strane, podniky konajúce v medziach spoločenskej zodpovednosti neprijali žiaden spoločný záväzný štandard alebo súbor zásad, ktorý by reguloval ich činnosti. Namiesto toho, svoje aktivity korigujú na základe série odporúčaní a smerníc vydávaných medzinárodnými organizáciami, ktoré ich vedú k spoločensky zodpovedným aktivitám. Navyše termín CSR nie je vo všetkých krajinách a dokumentoch ustálený a presne vymedzený. Často dochádza k jeho zamieňaniu s výrazmi ako sú podnikateľská etika, podniková zodpovednosť, etika podnikateľa alebo trvalá udržateľnosť.⁷² Toto porovnanie môže v začiatkoch naznačovať, že družstvá majú určité výhody v porovnaní so súkromnými obchodnými spoločnosťami tým, že ich princípy sú presne dané a nie sú iba vo forme odporúčaní, avšak ani tento fakt, nie je dostatočným dôvodom na to, aby sme vyvodili predčasný záver, že družstvá sú nositeľmi spoločenskej zodpovednosti. Potvrdiť alebo vyvrátiť toto tvrdenie sa budeme snažiť na základe komparácie, ktorú sme sa rozhodli hodnotiť v týchto oblastiach:

Životné prostredie

Oblasť životného prostredia nie je nikde v rámci družstevných princípov špecificky spomínaná. Hoci niektorý by mohli argumentovať, že siedmy princíp sa čiastočne dotýka environmentálnej oblasti tým, že vyzdvihuje činnosť družstiev na trvalo udržateľnom rozvoji svojich komún. V porovnaní so štandardmi CSR a veľkým množstvom environmentálnych aktivít a iniciatív, ktoré súkromné obchodné spoločnosti už praktizujú, je oprávnené poznamenať, že životné prostredie v princípoch družstevníctva výrazne absentuje a družstvá tak nemajú jasnú výhodu pri riadení a zlepšovaní svojich environmentálnych výsledkov pre spoločnosť.

⁷¹ HORŇÁKOVÁ, L. a kol.: Spoločenská zodpovednosť firiem/spoločensky zodpovedné podnikanie. In: *Sivák, R. a kol.: Slovník znalostnej ekonomiky*. Bratislava: SPRINT dva, 2011. ISBN 978-80-89393-45-9.

⁷² REMIŠOVÁ, Anna. *Etika a ekonomika*. 3. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Kalligram, 2011. s. 55. ISBN 978-80-8101-402-4.

Princípy CSR podľa OECD	Družstevné princípy podľa MDZ
<i>Vytvoriť a zachovávať systém environmentálneho riadenia pre spoločnosť.</i>	x
<i>Zlepšovať správanie k životnému prostrediu na úrovni spoločnosti aj na úrovni dodávateľského reťazca.</i>	x
<i>Prispievať k rozvoju životného prostredia cez partnerstvá a iniciatívy na zvýšenie informovanosti o životnom prostredí.</i>	x

Z tabuľky môžeme konštatovať, že ak by mali družstvá záujem o vedúce postavenie v oblasti spoločenskej zodpovednosti, musia venovať osobitnú pozornosť environmentálnemu snaženiu a osvojiť si niektoré z praktík a činností, ktoré v obchodných spoločnostiach už aktívne prebiehajú. Družstvá by mohli napríklad:

- Zapojiť svojich členov do riadenia environmentálnej oblasti.
- Vymenovať osoby zodpovedné za environmentálne správanie družstva.
- Vzdelávať svojich členov v oblasti otázok životného prostredia.
- Vypracovať interný environmentálny kódex, ktorý by riadil aktivity v rámci životného prostredia.
- Podporovať iniciatívy verejných politík v otázkach životného prostredia.

Ekonomická udržateľnosť

Pri skúmaní družstevných princípov si môžeme všimnúť, že hoci sa do určitej miery rozoberá hospodársky dopad družstiev, žiaden z princípov nevypovedá o ich samotnej finančnej výkonnosti. Nedostatok družstiev v tejto oblasti môžeme teda pripísať ich nedostatočnej diskusii o potrebe finančnej udržateľnosti, čo môže spôsobiť kritické problémy v riadení družstevného podniku.

Princípy CSR podľa OECD	Družstevné princípy podľa MDZ
<i>Zverejňovať informácie o finančných a prevádzkových výsledkoch spoločnosti.</i>	x
<i>Zverejňovať informácie o hlavných vlastníkoch akcií.</i>	<i>Princíp demokratickej kontroly kapitálu ako prostriedok na kontrolu alokácie finančného kapitálu .</i>
<i>Prispievať k ekonomickému, sociálnemu a spoločenskému procesu s cieľom trvalo udržateľného rozvoja.</i>	<i>Princíp spolupráce medzi družstvami ako prostriedok na zvýšenie blahobytu pre ich členov.</i>

Práve družstevné zásady spomenuté v druhom riadku tabuľky sú jedinečné v porovnaní s princípmi a štandardmi CSR. Žiadna zo zásad CSR sa nepribližuje k riešeniu problematiky hromadenia majetku niekoľkými jednotlivcami na úkor druhých, ktorú zásada spolupráce v družstve jednoznačne nedovoľuje. Taktiež treba poznamenať, že v kapitálových spoločnostiach neplatí rovnoprávnosť. Viac práv pri rozhodovaní má ten vlastník, ktorý do spoločnosti vložil viac majetku. Naopak, pozitívny vzťah k podpore komunity a spoločnosti s cieľom trvalo udržateľného rozvoja sa potvrdil v oboch skúmaných skupinách.

Sociálna zodpovednosť

Väčšina stratégií spoločensky zodpovedného podnikania obsahuje v tejto oblasti, kľúčové princípy dodržiavania ľudských práv a práv zamestnancov.

Princípy CSR podľa OECD	Družstevné princípy podľa MDZ
<i>Rešpektovať základné ľudské práva uznávané celosvetovo.</i>	<i>Princíp dobrovoľného a otvoreného členstva a demokratického riadenia.</i>
<i>Vývarovať sa diskriminačným opatreniam proti zamestnancom.</i>	<i>Princíp zákazu akejkoľvek diskriminácie.</i>

Pri porovnaní princípov družstiev si môžeme všimnúť, že individuálne ľudské práva zamestnancov sa v družstevných princípov explicitne nevyskytujú. To naznačuje, že družstvá, ktorých cieľom je posilniť ich sociálnu zodpovednosť a zabezpečiť udržiavanie základných ľudských práv by mali vyvinúť úsilie o dosiahnutie podobných alebo komplementárnych cieľov. Naopak, dôležitý vzťah k podpore rozvoja ľudského kapitálu, vzdelania a odbornej príprave je badateľný v oboch prípadoch.

Uvedené porovnanie demonštruje hlavný prínos tejto bakalárskej práce a ponúka stručný prehľad pre pochopenie súvislostí medzi oboma skupinami princípov. Na prvý pohľad je zrejmé, že princípy spoločensky zodpovedného podnikania sú do veľkej miery zastúpené v družstevných princípoch, najmä keď zoberieme do úvahy princíp vzdelávania svojich členov, princíp rozvoja komunity a princíp vzájomnej spolupráce medzi družstvami. Avšak, ako bolo spomenuté vo vyššie uvedených prípadoch, ani dôsledné dodržiavanie družstevných princípov nestačí na zabezpečenie vedúceho postavenia v oblasti spoločensky zodpovedného podnikania. Družstvá budú musieť venovať mimoriadnu pozornosť riadeniu ich environmentálneho úsilia, individuálnym ľudským právam, právam zamestnancov a ich finančnej výkonnosti, nakoľko žiadna z týchto oblastí nie je riešená v rámci družstevných princípov. Princípy družstiev pri riešení otázok udržateľnosti komunity, spravodlivosti a spravodlivého rozdeľovania bohatstva zachádzajú podrobnejšie ako väčšina ich konkurenčných podnikov v oblasti spoločenskej zodpovednosti. Naskytuje sa tak pre družstvá jedinečná príležitosť na vedúce postavenie spoločensky zodpovedného podnikania v oblasti ekonomickej udržateľnosti. Ďalšia príležitosť pre družstvá spočíva v zapájaní všetkých zainteresovaných členov a komunit, ako proces na zlepšenie sociálnej súdržnosti. Princíp demokratického riadenia a kontroly zabezpečuje zapojenie všetkých členov v rovnakej právnej sile do organizovania a rozhodovania v družstve.

Na záver môžeme zhodnotiť, že družstvá si nemôžu nárokovať na jednoznačné vedúce postavenie v oblasti spoločenskej zodpovednosti podnikania vzhľadom na nedostatočné zapracovanie kľúčových princípov spoločenskej zodpovednosti do princípov riadenia družstva. Stále však majú určité výrazné výhody oproti konkurenčným firmám v korporátnom

a súkromnom vlastníctve, a preto môžeme potvrdiť, že družstvá sú nositeľmi spoločenskej zodpovednosti. S miernou dávkou kreatívneho myslenia majú družstvá šancu uskutočniť zmeny v rámci svojich princípov, riešiť svoje nedostatky a premeniť tak svoj bohatý potenciál na dosiahnutie vedúcej úlohy pri presadzovaní spoločenskej zodpovednosti podnikania.

Záver

Družstvo ako právna forma spája dva odlišné rozmery. Jedným je ekonomický rozmer podniku, ktorý pôsobí na trhu a akceptuje všetky jeho pravidlá a regulácie a na druhej strane je sociálny rozmer družstva, ktorý poskytuje určité výhody pre svojich členov a pre celú spoločnosť. Táto dvojaká povaha družstva spôsobuje, že družstvo je častokrát náročné jednoznačne vysvetliť a pochopiť.

Účelom tejto práce bolo prispieť k lepšiemu chápaniu družstiev, jasne vymedziť a definovať družstvo, priniesť rôznorodé pohľady odborníkov na podstatu družstevníctva a objasniť kľúčový význam družstevných princípov pre členov a spoločnosť. Hlavným cieľom našej práce bolo poukázať na podstatu a význam družstiev ako nositeľov spoločenskej zodpovednosti. Pre získanie odpovede na výskumnú otázku *či sú družstvá vďaka svojej jedinečnej podstate a dodržiavaní princípov družstevníctva nositeľmi spoločensky zodpovedného podnikania* nám dopomáhali čiastkové ciele a rôzne metódy skúmania, ktoré boli v rámci práce zamerané na analýzu súvislosti medzi podstatou družstva a spoločensky zodpovedného podnikania. Pre overenie hlavného cieľa sme uskutočnili komparáciu všeobecne záväzných družstevných princípov schválených Medzinárodným družstevným zväzom s princípmi spoločensky zodpovedného podnikania, ktoré sme analyzovali na základe dokumentu Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. Na základe získaných informácií a nadobudnutých poznatkov môžeme konštatovať, že družstvá sú vďaka svojej podstate a jedinečným princípom družstevníctva nositeľmi spoločenskej zodpovednosti. S miernou dávkou kreatívneho myslenia sa naskytuje pre družstvá príležitosť ešte vylepšiť svoje postavenie, uskutočniť zmeny v rámci svojich princípov, riešiť svoje nedostatky a premeniť tak svoj bohatý potenciál na dosiahnutie vedúcej pozície pri presadzovaní spoločenskej zodpovednosti podnikania. Najväčšie rozdiely a nedostatky boli identifikované v riadení ich environmentálneho úsilia, v uplatňovaní individuálnych ľudských práv a v nedostatočnej pozornosti venovanej finančnej výkonnosti družstva.

Družstvá na celom svete v súčasnosti čelia veľkým štrukturálnym výzvam, pretože musia reagovať na globalizáciu, zvýšenú industrializáciu a reguláciu v oblasti poľnohospodárstva a na voľnejší obchod. Predpovedať budúci vývoj družstiev je veľmi náročné, nakoľko ich podstata a právna úprava umožňuje vykonávať úpravy v rôznych úrovniach riadenia. Družstvá

reagujú na prichádzajúce globálne zmeny najmä zlučovaním, transformáciou na kapitálové spoločnosti, hľadaným nových spôsobov získavania kapitálu, vytváraním nových organizačných foriem a pravidiel účasti investorov. Doterajšie úspešné fungovanie družstiev naznačuje, že družstvá nepochybne nájdu spôsob ako sa prispôsobiť meniacim sa podmienkam a ich konkurenčné výhody naďalej dopomôžu zachovať ich výnimočné postavenie na trhu.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

1. FABRICIUS, Miroslav. – HOLEC, Roman. – PEŠEK, Jan. – VIRSIK, Oto. *150 rokov slovenského družstevníctva: Víťazstvá a prehry*. 1.vydanie. Bratislava: Družstevná únia SR vo VOPD Prúdy, 1995. 250 s. ISBN 80-85355-22-1.
2. HORŇÁKOVÁ, L. a kol.: Spoločenská zodpovednosť firiem/spoločensky zodpovedné podnikanie. In: *Sivák, R. a kol.: Slovník znalostnej ekonomiky*. Bratislava: SPRINT dva, 2011. 318 s. ISBN 978-80-89393-45-9.
3. MARTULIAK, Pavol. *Stopäťdesiat rokov slovenského družstevníctva*. 1.vydanie. Nitra: Agroinštitút, 1995. 231 s. ISBN 80-7139-028-3.
4. MULLINS, Laurie. J.: *Management and Organisational Behaviour*. Harlow, England: Prentice Hall, 2002. 933 s. ISBN 9780273651475.
5. O'SULLIVAN, Arthur. – SHEFFRIN, Steven. M.. *Economics: Principles in Action*. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2007. 592 s. ISBN 0-13-133483-2.
6. REMIŠOVÁ, Anna. *Etika a ekonomika*. 3. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Kalligram, 2011. 496 s. ISBN 978-80-8101-402-4.
7. REMIŠOVÁ, Anna. *Podnikateľská etika: Úvod do problematiky*. Bratislava: Ekonóm, 1997, 238 s. ISBN 80-225-0831-4.
8. ŠÚBERTOVÁ, Elena. *Družstevné podnikanie v treťom tisícročí*. 1. vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2001. 192 s. ISBN 80-88870-20-8.
9. ŠÚBERTOVÁ, Elena: *Družstevníctvo v procese globalizácie*. 1.vydanie. Bratislava: KARTPRINT, 2004, 193 s. ISBN 80-88870-34-8.
10. TURNEROVÁ, Lenka. *Obchodní činnost družstev a družstevních organizací v České republice a ve vybraných světových regionech*. 1.vydanie. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1993. 123 s. ISBN 80-7079-483-6.

Časopisecké zdroje:

1. GAJDOVÁ, Denisa. Analýza družstevných princípov - vplyv Covid 19 krízy na význam sociálnych družstiev: Analysis of Cooperative Principles - Impact of Covid 19

- Crisis Importance of Social Cooperatives. *Trendy v podnikání*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020, [1-7]. ISBN 978-80-261-0971- 6.
2. ŠTEFANOVIČ, Milan. 1995. Legislatívno-právna úprava ochrany spotrebiteľa. In: *Spotrebiteľské organizácie a úloha spotrebných družstiev v strednej a východnej Európe*. Bratislava: SZSD 1995.
 3. ŠÚBERTOVÁ, Elena. Ekonomické a sociálne aspekty družstevného podnikania v SR: Economic and Social Aspects of Co-operative Entrepreneurship in the Slovak Republic. In: *Marketing manažment, obchod a sociálne aspekty podnikania: zborník recenzovaných príspevkov z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: Košice, 23. - 24. október 2014*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2014, 45-50. ISBN 978-80-225-3982-1.
 4. WILSON, Majee – HOYT, Ann. 2011. Cooperatives and Community Development: A Perspective on the Use of Cooperatives in Development [online]. In: *Journal of Community Practice*. Routledge, 2011, č.1, s. 48-61. [cit. 11.04.2022]. ISSN 1070-5422. Dostupné na:
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10705422.2011.550260>

Internetové zdroje:

1. AJAYI, J. K. – OLAKUNLE, M. K. – AHMED, J. A. *Globalization of cooperative organizations: A challenge on cooperative principles* [online]. Oyoy State, Nigeria: The Polytechnic Ibadan, 2004. [cit. 11. 04. 2022]. Dostupné na:
<http://www.icidr.org/doc/ICIDR%20PDF%20contents/journal%20of%20research%20in%20education%20and%20society/JRESSvol2%20nos3%20december%202011/globalization%20of%20cooperative%20organizations.pdf>
2. BIRCHALL, Johnston. *Cooperatives and the Millennium Development Goals*. [online]. International Labour Organisation. 2004. [cit 20. 04. 2022]. Dostupné na:
https://www.researchgate.net/publication/242551789_Cooperatives_and_the_Millennium_Development_Goals
3. *Corporate responsibility : Private initiatives and public goals* [online]. OECD – Organisation for economic co-operation and development, 2001. 106 s. [cit. 06. 05.

- 2022]. Dostupné na:
<https://www.oecd.org/daf/inv/corporateresponsibility/35315900.pdf>
4. Družstevná únia Slovenskej republiky. *Dejiny družstevníctva na Slovensku: 160 rokov družstevníctva na Slovensku* [online]. [cit. 16. 02. 2022]. Dostupné na:
http://www.dusr.sk/download/historia/160rokov_sk.pdf
 5. Európska komisia. *Zelená kniha: Podpora európskeho rámca na podporu spoločenskej zodpovednosti podnikov* [online]. Brusel: Európska komisia, 2001. [cit. 24. 04. 2022]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0366:FIN:EN:PDF%20>
 6. HANSMANN, Henry. *Ownership of Enterprise* [online]. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2000. 372 s. [05. 02. 2022]. ISBN 0674001710. Dostupné na:
https://books.google.sk/books?printsec=frontcover&vid=LCCN96025625&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
 7. *International Cooperative Alliance: Cooperative identity, values & principles* [online]. Brusel: International Cooperative Alliance. 2018. [cit. 02. 04. 2022]. Dostupné na:
<https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>
 8. LOGUE, J. – YATES, J. *Productivity in cooperatives and worker-owned enterprises: Ownership and participation make a difference!* [online]. Ohio: Kent State University, 2005. [cit. 20. 04. 2022]. Dostupné na: http://www.oit.org/wcmssp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_746781.pdf
 9. MARINIČ, Peter. Teórie firmy [online]. In: *Conference APPS: 8. medzinárodná vedecká konferencia: Aktuálne pohľady na konkurencieschopnosť a podnikanie*. Bratislava, 2011. [cit. 05.02. 2022]. Dostupné na:
https://www.researchgate.net/publication/344390518_Teorie_firmy
 10. MIERZWA, Danuta. *Cooperative principles and demands effective management* [online]. Poľsko: Wrocław University of Environmental and Life Sciences, 2007. 6. s. [cit. 03. 04. 2022]. Dostupné na: <http://vadyba.asu.lt/11/81.pdf>
 11. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. *Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2020: Zelená správa* [online]. Bratislava: Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav

- ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2021. 97 s. [cit 20. 04. 2022]. ISBN 978-80-8058-650-8. Dostupné na:
file:///C:/Users/silvi/Downloads/sprava_o_poľnohospodarstve_a_potravinarstve_v_slovenskej_republike_za_rok_2020.pdf
12. Národná banka Slovenska. *From the archives of the NBS: The gazdovský spolok of Sobotište* [online]. NBS, 2003. [cit. 16. 02. 2022]. Dostupné na:
https://www.nbs.sk/_img/Documents/BIATEC/BIA09_03/27_28.pdf
13. Oxford Advanced Learner's Dictionary [online]. Oxford: Oxford University Press, 1995. [cit. 11. 04. 2022]. Dostupné na:
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/principle?q=principles>
14. PÉNZEŠ, Peter. *K 160. Výročiu založenia prvého úverového družstva* [online]. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2005. [cit. 15. 02. 2022]. Dostupné na:
http://iclr.upol.cz/wp-content/uploads/2011/03/14_Penzes_Peter-145-160.pdf
15. SHAFFER, Jack. *Historical Dictionary of the Cooperative Movement: Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements Series* [online]. Maryland: Scarecrow Press, 1999. 628s. [cit 09. 04. 2022] ISBN 9780810866317. Dostupné na:
https://books.google.sk/books?id=LIOzz3VWgBEC&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
16. *Smernice OECD pre nadnárodné spoločnosti* [online]. OECD Publishing, 2011. [cit. 25. 04. 2022]. ISBN 978-92-64-11541-5. Dostupné na:
<http://mneguidelines.oecd.org/guidelines/MNEGuidelinesSlovensky.pdf>
17. Stanovy Medzinárodného družstevného zväzu [online]. Medzinárodný družstevný zväz, 2008. 18 s. [cit. 11. 04. 2022]. Dostupné na:
<http://www.dusr.sk/download/dokumenty/Stany MDZ schvalene v Rime.pdf>
18. *Štatistika vzniku a zániku firiem a živnostníkov*, 2022 [online]. FINSTAT. [cit. 05. 02. 2022]. Dostupné na: <https://finstat.sk/analyzy/statistika-poctu-vzniknutych-a-zaniknutych-firiem>
19. Zákon č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník, Hlava II, §221 [cit. 19. 02. 2022]. Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-513#cast2>